

КРАЄЗНАВСТВА Український комітет Діяв 1925–34 у Харкові як підрозділ упр. наук. установами Нар. комісаріату освіти УСРР. У становленні й організації К. У. к. виокремлюють 4 етапи: 1924 — травень 1925 — підготов.; травень 1925 — 1927 — юрид. і організац. становлення; 1927 — 1-а пол. 1929 — ефективна творча праця; 2-а пол. 1929 — поч. 1934 — згорання та припинення діяльності. На час його створення в УСРР понад 350 осередків гуртували наук.-краєзн. актив навколо дослідж. і популяризації регіон. проблем. Рішення про заснування К. У. к. ухвалила 1-а Всеукр. краєзн. конф., що відбулася 25–31 травня 1925 в Харкові. На ній сформовано концепцію розвитку краєзн. руху в нових рад. умовах (зорієнтовано його на т. зв. вироб. краєзнавство), обрано склад К. У. к. із представників різних організацій (Вищої ради нар. господарства, Держплану, Центр. статист. упр., Держвидав, Пролетстуду, С.-г. наук. комітету, Робземлісу та ін.) і президію: М. Яворський (голова), М. Криворотченко (заступник голови), О. Лазарис (відп. секр.). Доповіді, виступи, ухвали і резолюції конф. склали теор.-методол. основу діяльності К. У. к. і були трансформовані в документи — положення, статут комітету, статuti низових організацій, інструкції, програми. 12 грудня 1925 упр. наук. установами Нар. комісаріату освіти УСРР затвердило підготовлене президією «Положення про Український комітет краєзнавства», а 13 вересня 1926 розглянуло питання «Про штати Комітету краєзнавства» (1926 розпочалося й фінансування діяльності). К. У. к. здійснив значну організац. і метод. роботу, спрямов. на інституціоналізацію краєзн. руху в УСРР: сформував окружні комітети (бюро) краєзнавства, рай. товариства, систему гуртків у школах, сільбуддах та на підприємствах, мережу кореспондентів; підготував типовий Статут краєзн. товариства; розробив порядок

конституювання низових осередків; надіслав на місця 3 тис. анкет з метою проведення обліку краєзн. сил, налагодження з ними контактів і співпраці. Президія 1–2 рази на місяць розглядала проблеми розвитку краєзнавства (зокрема 1927 на 18-ти засіданнях опрацьовано 99 питань), зв'язок з місц. організаціями підтримувала шляхом листування, виїздів, через мережу кореспондентів (на 1 січня 1929 — 65) та ж. «Краєзнавство». Комітет сприяв створенню краєзн. музеїв, публікації краєзн. праць, дослідж. села, розвитку шкіл. краєзнавства. На 1 січня 1929 у 32-х округах йому підпорядк. 51 товариство і 658 гуртків (18 810 чл.). Діяльність К. У. к. гальмували нехтування Нар. комісаріату освіти УСРР проблемами краєзн. руху і незадовільне фінансування (відсутність коштів на видання журналу, відрядження, підтримку місц. краєзн. проектів), а зупинили репресії, яких зазнали майже всі його чл. (остання виявлена згадка про існування комітету датована 10 лютого 1934 — днем арешту М. Криворотченка).

Рекомендована література

1. Данилюк Ю. З. Український комітет краєзнавства та його діяльність // 4-а Респ. наук. конф. з істор. краєзнавства: Тези доп. і повідомлень. К., 1989;
2. Прокопчук В. С. Під егідою Українського комітету краєзнавства. Кам'янець-Подільський, 2004;
3. Його ж. Інституціоналізація краєзнавчого руху Правобережної України 20-х років XX – початку XXI ст. Кам'янець-Подільський, 2009;
4. Тронько П. Т., Прокопчук В. С. Український комітет краєзнавства: історія становлення й наслідки діяльності // Краєзнавство. 2010. № 1–2.

В. С. Прокопчук

Бібліографічний опис:

Краєзнавства Український комітет / В. С. Прокопчук // *Енциклопедія Сучасної України* [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.]; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2014. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-2645>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України (докладніше).